

heid bewaard zijn gebleven, opnieuw te versterken". (Van Wessem.)

Deze beleving is op vele punten heel goed. Rembrandt belicht vaak, een herscheppen van de Rembrandtfiguur in zijn historische omgeving, zodat het boek (dat eerst met het jaar 1650 begint) boeiende lectuur is geworden.

Tegenover deze verdiensten staan, wat de Commissie, goed-in-stijl, noemde „de schaduwzijden". Men vindt ze in de bovengenoemde considerans. Daarbij meent ik er nog één te moeten noemen, die wel voortvloeit uit het vereischte doordringen „tot de kern van een bestaan zonder terug te schrikken voor de consequenties, die een dergelijke handelwijze met zich meebrengt" (Otten), maar die toch een vaak hinderlijk effect blijft: de sterke sensualiteit in de persoonsverbeelding en in de verhoudingen. Het niet-kennen van eenige fernghouding bij de kunst de nieuwe zakelijkheid, doet zich met name gevoelen op het punt van zinnenleven en hartstochttheroering en dat is ook hier het geval. Tegenover de soms prachtige tooneelen van artistieke bewogenheid of 17e eeuwse Amsterdamsche actie zijn zulke fragmenten donkere plekken, die het coloriet van de kleurige schilderij bederven. Bovendien heeft Rembrandt, de schilder van zooveel Bijbelsche stukken, zeker de tegenwichten gekend van een dieper geestelijk leven, dan hier wordt gesuggereerd.

Hier nu staan we onmiddellijk voor het gevaar van het „vie romancée". In een „schaduwzijde" als deze openbaart het zich wel heel duidelijk. Het herscheppen naar de wijze van het vie romancée, de reconstructie van een levensbeeld, zonder begrenzing van de fantasie en van een om een of andere reden gekozen uitgangspunt uit, doet heel lich een beeld ontstaan, dat niet in overeenstemming is met verschuldigde pieteit jegens de historische werkelijkheid. Wat aan Rembrandt-studien in rijke veelheid is verschenen doet althans een gansch anderen Rembrandt zien, dan hier wordt geteekend, en daarom is de vraag zeker niet misplaatst of met dit beeld aan de historische Rembrandt niet een heel groot onrecht wordt gedaan. Historische verbeelding is stellig een niet te onderschatten element van biographie — terecht is daarop indertijd gewezen in een artikel in „De Stem" — maar wanneer beschreven, als feitelijk verteld, wordt, wat Schrijversfantasie en herschepping heeft afgeleid uit de documenten, dan is niet alleen de historische betrouwbaarheid maar ook de morele aanvaardbaarheid ernstig in het geding....

Als tweede voorbeeld van het „vie romancée" in onze eigen literatuur noemde ik den roman over Jan Steen, door C. J. Kelk.

Zelfs is deze roman nog meer proeve van het soort, want terwijl Theun de Vries slechts een deel van Rembrandts leven behandelt, diens latere jaren, volgt Kelk geheel de chronologische lijn. Hij doet het leven van den schilder zien van zijn vroegste jeugd in het deftige brouwershuis te Leiden tot aan zijn laatste dagen. En ook is nog sterker het geromanceerde, want het boek is geïnspireerd op Jan Steens schilderstukken. Het bonte, bewegelijke, sappige, enthousiaste, dat de geest is van die stukken, is ook de geest van het boek. 't Is, als Timmermans „Pieter Breughel" uit de werken „geroken".

Weer vinden we hier belichting van een leven „in al zijn facetten". Vreugden en grollen wisselen telkens af met teleurstellingen en zwaarmoedigheden, zwier en uitbundigheid staan tegenover strakheid en bezinning. Het temperamentvolle van den schilder is op het boek overgegaan: de uitersten raken elkaar voortdurend. En dan is het ook vooral daarin vie romancée, dat het „rhythmisch gefilmd" is, dat wil, naar de boven aangehaalde woorden van Constant van Wessem, zeggen, dat het rythme, de bewogenheid, van het leven van Jan Steen gegrepen wordt en met „voorbeelden" geïllustreerd.

De Schrijver accentueert het vitalistische, dat uit de stukken spreekt, in een beeldprojectie van voortdurende stemmingsverandering. En de „voorbeelden" brengen daarin tempo zoowel als relief. Lezend dit boek, tuimelen we van de eene situatie in de andere. Schuimend feestvermaak bij volle stoopen hier wordt, zonder overgang, gevolgd door triestige gepieker in de eenzaamheid van de werkzolder; gapenlang zwerfen door mateloos werken, zorgenloos genieten door onberedeneerde afkeerigheid. We zien Jan Steen als brouwer, volgend den zin van zijn strengen vader, en als avonturier, die met de muts gooit naar zijn neringplichten; als charmeur en als ruzie-maker; we zien hem in overvloed en in gebrek, in werk-ernst en in uitgelatenheid, berekenend en zonder overleg, slim en goed-geloovig. En 't is alles levende werkelijkheid, gebeuren dat we meemaken en meegenieten, als waren we deelgenoot, 't is actie in het heden, als gaan we langs 17e eeuwse grachten en verkeerden we met 17e eeuwse menschen.

Maar er is ook een andere kant. De rusteloosheid en excessieve bewogenheid heeft haar dieperen grond in onbevredigd-zijn, in zoeken en streven naar het groote, dat zich niet grijpen laat, in

het altijd weer terugvallen in zorgen en zwaarigheden, in het conflict van den kunstenaar met zijn tijd. En ook die andere kant wordt belicht, zoo goed, dat Herman Poort (in de Prov. Groninger Courant) schrijven kan, dat „het is een groote verdienste van Kelk, dat hij in zijn roman de onder lach en kwinkslag gecamoufleerde tragiek van Jan Steens leven met smartelijke zekerheid laat uitkomen". En zoo is dit boek toch meer dan een film van jool en leutigheid, meer dan een amuseman roman van snaaksche invallen en anecdotische details — 't is een levensbeeld. Maar dan een levensbeeld naar modernen stijl, d.w.z. geromanceerd, met de effecten van fantasie en persoonlijke indruk gekleurd, heel sterk gekleurd zelfs. Want in de tooneelen van Jan Steen, in conflict met de burgerlijkheid van zijn stand en zijn tijd, in zijn omgang met Gerard Dou, Adriaan van Ostade, Jan van Goyen, in de vervulling van zijn brouwerstaak te Delft en Haarlem, is het gefantaseerde tastbaar, juist in het verband van het boek, dat, naar Herman Poort heeft opgemerkt, hem wil herscheppen „als een troubadour van licht en vreugde".

Daarmee komt echter ook weer, en sterker nog, de kwestie naar voren van de verschuldigde pieteit jegens de historische werkelijkheid. Terecht heeft Mr R. Houwink er op gewezen, dat de verbeelding, „afgezien van haar duidende functie, welke natuurlijk den levenszin aangaat" van een geromanceerde historische figuur, „slechts aanvullend werk" kan doen, „reconstructieve, geen constructieve arbeid". De grens tusschen het reconstructieve en het constructieve is hier wel heel moeilijk te vinden. En het is zeker waar, wat A. Wapenaar schreef, dat „als Jan Steen zóó geweest is als Kelk hem hier portretteert, de conclusie moet luiden: een heel oppervlakkig mensch". Maar dan is ook hier weer de vraag urgent of hem geen onrecht wordt gedaan en of het vie romancée, aldus (re)construeerend, niet is, zooals Anthonie Donker het scherp zegt, een „tulpenhandel in levensbijzonderheden, die... zonder respect voor feiten, waarheid en begrenzing gedreven wordt."*)

Eindelijk is er het derde voorbeeld, „De Haren Maarschalk". Het leven van Daendels, Soldat de la Fortune, door Constant v. Wessem.

Reeds de toevoeging „Soldat de la Fortune" bewijst, dat we hier met een geromanceerde biographie te doen hebben, al moet ik er aanstonds bijvoegen, dat Van Wessem veel meer dan Theun de Vries en Kelk het historisch element tot zijn recht doet komen. Daendels te zien als „Soldat de la Fortune" betekent hem uitbeelden naar de door Van Wessem zelf gegeven methode „om door het rythme van een leven de tot beeldvlakken geworden scènes in onderling verband te brengen tot een opnieuw verwerkelijkt werkelijkheid".

In „de taal der feitelijkheden" verbindt de Schrijver de verschillende scènes uit Daendels' leven: zijn bemoeiingen, als vurig Patriot en vereerder van het revolutionnaire Frankrijk, om de Fransche regeering te bewegen ook in Holland het regime van vrijheid, gelijkheid en broederschap te vestigen; zijn rol tijdens de Bataafsche Republiek en het Koninkrijk Holland; zijn gouverneur-generaal-schap over Oost-Indië; zijn actief meestrijden in Napoleons leger, als hij, wegens zijn hardhandig optreden, van die functie is ontheven; zijn draai, als straks de erfprins aan het bewind komt en hij benoemd wordt tot gouverneur van de Goudkust, waar hij, na nieuwe heftige beroeringen, in 1818 sterft.

Uit deze scènes wordt nu, volgens den opzet van het vie romancée, een „opnieuw verwerkelijkt werkelijkheid". Want het is levend gebeuren, wat we te zien krijgen, dat uit een totaliteit van soldateske eigenschappen, kuiperijen, corrupties, politieke intrigues het beeld oplevert van den Soldat de la Fortune, die Daendels is geweest. En het geromanceerde geeft aan het rythme van dit leven een stuwkracht, die het boek maakt tot boeiende, als roman-verhaal geapprecieerde lectuur.

Als proeve van het soort lijkt mij dit boek goed geslaagd. Door het vasthouden aan de historische gegevens vermijdt het 't gevaar, dat de fantasie gen te hooge vlucht neemt en een reconstructie ontstaat, die als bij Delteil, Béraud e.d. een constructie wordt; en door aan het geromanceerde plaats in te ruimen schept het een sfeer van momenteel, levende realiteit, naar den stijl der moderne biographie.

Het overzien van de belangrijkste vertegenwoordigers van het genre der vies romancées leidt als vanzelf tot enkele conclusiën.

Vooreerst deze, dat ze metterdaad zijn opgebouwd naar de principes der vernieuwing van het biographische, zooals ik die in de voorafgaande artikelen aan de hand van citaten heb aangegeven.

Verder, daarmee in onmiddellijk verband, dat het vie romancée is een literaire vorm, voortkomend uit een literaire behoefte en met literaire effecten en middelen bewerkt. Het „vie romancée" is, ik trachtte dat in het tweede artikel aan te toonen, geheel: roman.

Maar in de derde plaats nu ook deze conclusie,

dat, hoezeer ook het genre opbloeit en beoefening vindt, toch van eenige stabiliteit nog geen sprake is. Onderling verschillen de proeven van het soort veel, zelfs heel veel. En dat verschil spruit voort uit dezelfde gesteldheid van den Schrijver tegenover de stof, die bij de Auteurs van historische romans steeds te bespeuren is geweest (sterk b.v. bij Mevr. Bosboom en Van Lennep), n.l. uit het meer historisch of het meer romantisch tot het gegeven naderen. Het geromanceerde is, vooralsnog tenminste, een labiel element, dat het vie romancée in een buiten-evenwichtigen toestand houdt. En in dien toestand blijft het zeer gevoelig voor de gevaren en bezwaren, die, uit historisch en uit literair oogpunt, bestaan.

Verdere conclusies te trekken lijkt mij vooralsnog niet mogelijk.

Over wat bezig is te worden, kan men in geen anderen, dan den constateerenden zin schrijven. Maar dat constateerende is voldoende, om de juistheid te doen zien van wat ik in den aanvang van deze artikelenreeks meende te mogen vaststellen: dat het „vie romancée" misschien wel het meest belangrijke is van het proza der nieuwe zakelijkheid, wijl het is de duidelijke manifestatie van de vernieuwingsgedachte, die daaraan ten grondslag ligt. Waaruit dan volgt, dat het onzerzijds met die reserve dient bejegend te worden, die, naar ik in de eerste aantekeningenserie bij herhaling heb uiteengezet, tegenover die vernieuwingsgedachte ons absoluut geboden is.

C. T.

Kerkelijke Zending.

Gelijk er vanwege de Nederduitsche Gereformeerde Kerken, aanstonds na haar optreden in doleantie, een Diaconaal- en een Ouderlingen-Congres werd gehouden, zoo riepen zij ook een Zendingscongres samen.

Het besluit daartoe was genomen op de Voorloopige Synode te Utrecht in 1888. Daar toch werd op voorstel van Dr F. L. Rutgers aan de Deputaten voor de Zending, Ds F. Lion Cachet en ouderling W. Hovy opgedragen, in overleg met Dr L. H. Wagenaar, ter bespreking van het werk der Zending een Congres te houden met daartoe afgevaardigde leden der kerkeraden.

Bedoeld Congres vond plaats op 29 en 30 Januari 1890 te Amsterdam, in het Gebouw voor den Werkenden Stand, en werd op uitnodiging van het moderamen ook bijgewoond door Ds W. H. Gispén en Ds L. van der Valk als gecommitteerden van de Zendingscommissie der Christelijke Gereformeerde Kerk.

Als eerste spreker trad op Dr A. Kuyper, die in den vorm van een zeer levendige improvisatie een breede reeks dogmatisch-kerkrechtelijke stellingen bepleitte, waarvan de behandeling en bespreking heel den eersten dag van 'smorgens over tien tot 'smiddags bij vijven in beslag nam.

Nadat de referent den tol van zijn eerbied aan de kerkelijke zending der Christelijke Gereformeerden betaald had, nam ook Ds Gispén aan de discussie deel en sloot deze de morgenzitting met dankgebed.

Op den Zendingsdag der Christelijke Gereformeerde Kerk, gehouden 10 September d.v., te Groningen, hield Gispén zelf een referaat over de kerkelijke Zending in de praktijk. Het werd opgenomen in het Algemeen Zendingstijdschrift „De Macedoniër".

Spreker begon met te gewagen van het door hem bezochte Congres:

„In het laatst van Louwmaand dezes jaars had ik het genoegen, met onzen geachten secretaris, Ds van der Valk, het Zendingscongres bij te wonen van de Ned. Geref. Kerken, doleerende.

„Ik schroom niet het ook hier uit te spreken, dat we daar buitengewoon veel genoegen hebben gehad. De hartelijke wijze, waarop de broeders ons, als vertegenwoordigende de Zendingscommissie der Christelijke Gereformeerde Kerk in Nederland, ontvingen en behandelde, liet niets te wenschen over. Maar bovenal ben ik voor mij dankbaar dat Congres te hebben bijgewoond om de vele belangrijke woorden die daar, over of in verband met de Zending, gesproken zijn. De geleerdheid, de rijke kennis van zaken, de zuiverheid in beginselen, de ijver voor de uitbreiding der Kerk onder de heidenen, bleek uit elk referaat, en dat alles is verre boven mijn lof.

„Dit wil niet zeggen, dat ik het met elke daar uitgesproken stelling volkomen eens ben. Maar hetgeen ik er hoorde, heeft mij, naar de kleine mate mijner vatbaarheid, werkelijk rijker gemaakt, veel stof tot nadenken gegeven, en mij geholpen in de uiteenzetting van eenige denkbeelden over de Kerkelijke Zending in de praktijk, die ik zoo vrij ben in dit oogenblik aan uw broederlijk oordeel te onderwerpen.

„Wie uwer reeds heeft kennis gemaakt met de acta van het Zendingscongres — (en ik hoop dat

niemand d spreken, d wensch te met de d

Op het l eigen kerk

„Zooals naam van Kerk in N

testantische en officieel mohammed

verkondigt formeerde de 17de e

Generaal arbeid d

ten dagen N L., in w

leeraren u van den M

der Comm de bedien ben aanvi

„Daar e Nederland schap der staat, kan de bespre praktijk".

Spreker engste gre op den ar genoemd

O. L. ver zoo te d algemeene

Zijn eel kelijke Zo van de at ambt, de geloovige

zijn; maa tegenwo hen, die

Hiervat schappen roeping e Jezus Ch

dagen, wi gesproker organisat wordt to

ook al v en dat y geldighe

meente; hm kur latig zijn

allen cre de hande geen de

niet doet „De v

schillend voegdhei geloovige

tuiging l ven. Zij

kerkelijk dere get belijden

tijden d de leer

zich gro vele ge dingswe

bewust genootsc grondsl

gen onc ook, in

Zending naars va bestrijde

den doc plichtm zou met

schap li tegen ee

„De Kerkelij lichaam

ben, in niets te punt be

missen moeder. Woord

lande z dan als dienste

Sprek loovige als led georga naar d

z.i. uit woord

*) „De Stem", jg. 1930, p. 822.

*) A. Anthonie Donker, „Ter Zake", pag. 177.